

CARNICA FATRA: KRANSKÁ VČELA Z POHORIA VEĽKEJ FATRY

Odpradávná existoval prirodzený výber. Čo bolo životaschopné prežilo, ostatné zaniklo. Tak vznikli vplyvom prostredia prirodzené ekotypy nielen našej podhorskej kranskej včely, ale aj nížinnej. Základnou a podmieňujúcou súčasťou včelstva je matka. Až donedávna bolo jej funkciou udržať rod – včelstvo tak, aby prežilo obdobie a odovzdalo kontinuitu života ďalej. Dnes, keď sa aj včelstvá musia prispôbovať zmeneným prírodným podmienkam, už táto definícia matky nie je úplná.

Na matku sú okrem udržiavania rodu kladené požiadavky o to náročnejšie, čím viac človek zmenil prírodu vo svoj prospech. V súčasnosti nestačí udržanie kontinuity života matkou, a tým prežitie včelstva jeden či viac rokov. Dnes sa na včelstvo pozeráme z hľadiska jeho úžitkových vlastností pre človeka. Človek zásahmi do života včelstiev pozoroval určité odlišnosti včiel, ktoré začal využívať vo svoj prospech. Cestou chovu matiek rozmnožujeme včelstvá, ktoré disponujú najlepšími úžitkovými vlastnosťami.

Cieľom našej plemenárskej práce je zvýšiť úžitkovosť včelstiev, skvalitniť a zušľachtiť podhorskú včelu. Zušľachtovanie našej pôvodnej kranskej včely sa snažíme líniovým chovom a zvyšovaním úžitkovosti kráčením vo vnútri kranského plemena. S týmto cieľom v súčasnosti budujeme uznaný chov.

Líniový chov je nevyhnutným a jediným prostriedkom, ktorý umožňuje získať určitú mieru stálosti a nemennosti čo je podstatou celého chovu (Kehrle 1990).

AKO TO CELÉ ZAČALO? ČRIEPKY Z HISTÓRIE RODINNÉHO VČELÁRENIA

Vášeň pre včelárstvo sa v našej rodine zrodila približne pred

Carnica Fatra / J. Vasiľ

50 rokmi. Práve v roku 1975 učiteľ na základnej škole v Hažine (pri Michalovciach) založil včelársky krúžok. Sám bol včelárom a chcel vzbudiť záujem o toto remeslo aj u svojich žiakov. Jedným z prvých krúžkárov v tomto krúžku bol aj môj otec, Jaroslav Vasiľ. Nakoľko ho včelárstvo zaujalo, tak mu otec (môj dedko) zakúpil prvé úle, tzv. zadováky, aj so včelami. Postupom času otec s mamou počty včelstiev rozširovali. Boli roky kedy bol počet vyšší, inokedy nižší, pričom vždy kolísal okolo 30 včelích rodín. Včely mali umiest-

nené v kočovnom voze. Za znáškou sme kočovali traktorom v sprievode dedka na Škode 100.

Mňa s bratom brával otec ku včelám odkedy som začal chodiť. Reakcie a záujem o včelárstvo som mal mierne odlišné oproti tomu ako si to otec predstavoval. Situáciu skomplikoval aj fakt, že sa u mňa prejavila reakcia na včelí jed. No napriek tomu som trávil s otcom pri včelách veľa času. Do 7-8 rokov som samozrejme iba podával náradie, neskôr zas bolo mojou úlohou robiť zápisy, ktoré otec diktoval po prehliadke

každého včelstva. Časom (a skúsenosťami), keď som aj ja dokázal urobiť základné úkony vo včelstve sme počet včelstiev postupne navyšovali. Čo sa týka alergie, čím viac času som trávil pri včelách a čím som dostal viac žihadiel počas sezóny, tým menej sa alerggia prejavovala. Telo sa s tým naučilo žiť a dnes už včelárom v krátkych rukávoch. Ako sa hovorí, klin sa klinom vybija.

Samostatne som začal včeláriť až po skončení vysokej školy. Od otca som dostal tri zmetence na rozbeh. Včeláriť som začal na rámkovej miere „E10“ no postupom času, navyšovaním počtov včelstiev či zbieraním skúseností, sme s manželkou zmenili rámkovú mieru na „B10“ a nezateplený úl o hrúbke steny 25 mm. Veľmi podstatným ukazovateľom bolo aj zjednotenie uniformity úlových zostáv v rámci jednej včelej farmy s rodičmi.

● ZROD „CARNICA FATRA“

V roku 2013, kedy počet včelstiev prekročil 50, sme sa rozhodli vytvoriť rodinnú značku včelej farmy a tak vznikla „Pčola“. Zhodou viacerých okolností sme sa rozhodli presťahovať do Martina. Príchodom do tzv. Turčianskej záhradky (ako je nazývaná Turčianska kotlina v obkolesení Malej a Veľkej Fatry) sa mi naskytla kúpa včelína po zosnulom včelárovi na podhorí Malej Fatry, odkiaľ vlastne pochádza základ celej línie. Včelstvá vo včelíne v tom čase mali rôzne správanie. Čiastočne som vychádzal zo včelárskych zápisov, ktoré mi zanechal bývalý majiteľ včelstiev. Veľmi smerodajné bolo pre mňa urobiť taxonómiu jednotlivých včelstiev fyzicky a nespoliehať sa len na nájsené poznámky.

V zápisoch som sa dočítal, že za celé včelárske pôsobenie nebol vykonaný žiaden nákup cudzej ani zahraničnej línie bývalým majiteľom, ale celý genofond bol postavený na darovaní včiel a včelích matiek od známych a kamarátov, ktorí včelárili v miestnom regióne. Toto bolo pre mňa smerodajné v rozhodovaní a len ma to utvrdilo v myšlienke, že včela ktorú mám pred sebou je miestna. A tým pádom najlepšie prispôsobená ekosystému a terénnym prírodným podmienkam.

Generačné včelárenie v rodine / archív J. Vasiľ

Keďže som vyštudovaný lesný inžinier, absolvent strednej lesníckej školy v Prešove a synom lesníka, ktorý bol od malička vedený k lesníctvu, škrela ma niekde v podvedomí myšlienka ohľadom plemenitby a chovu kranskej včely na izolovaných horských stanovištiach. Presne to zameranie mojej osobnosti, poznanie bionómie lesnej zvery, rôznych odborných vied z oblasti lesníctva a poľovníctva spojené s včelárením ma hnalo dopredu a začal som vytvárať izolované horské stanovištia v Malej a Veľkej Fatre.

Samozrejme je to finančne náročné a nielen s ohľadom na výborné terénne auto či klietky na ochranu včelstiev proti medveďovi, ale aj preskúmanie veľkej rozlohy lesných porastov v národných parkoch

a správne rozloženie stanovišť pre včelstvá. Za všetkým však bola od začiatku myšlienka a chuť zošľachtiť miestnu kranskú včelu fatranskej čistoty od prapočiatku, ktorá je prispôbená skorým či neskorým a nielen medovicovým známkam v oblasti Turca odkiaľ pochádza. S tým úzko súvisí aj jej výborné zimovanie a jarný rozvoj či početnosť včelstva v každej etape včelárskeho roka.

Ďalšie nové stanovištia som zakladal s veľkým zretelom na plemenitbu, ktorej som sa rozhodol venovať a ju formovať u miestnej včely. Už v samotných začiatkoch som jej dal pracovný názov „Carnica Fatra“. Pýtate sa prečo? Mnohí z včelárskej obce mi hovorili, že by ju nazvali podľa seba. Ja som však nezdíeľal takýto názor. Včela, ktorej

Rodičia Vasiľovci pri včelách / J. Vasiľ

Včelín, ktorý sme kúpili po príchode do Turca. Odtiaľto pochádza základ včely Carnica Fatra / J. Vasil

sa venujem, a nielen formovaním jej genotypu a fenotypu (t. j. genetické vlastnosti a vonkajšie správanie jedince), ale samozrejme ona formuje mňa recipročne ako včelára, ktorý si musí všimnúť a riešiť veci písané tzv. pomedzi riadky neustálym pozorovaním včelstiev.

Carnica Fatra – samotné pomenovanie je odvodené od miestneho územia a tým sú Národný park Malá a Veľká Fatra. Pre mňa je ako miestny endemit, ktorý môžem ďalej rozvíjať na svoj obraz. A prečo „Carnica“? (čítaj karnika). Jej sfarbenie tela je tmavošedé typické sfarbenie kranského plemena včely medonosnej. Citujem Ing. Titěru, ktorý v roku 2017 napísal metodiku uchovania genetických zdrojov včely medonosnej a je tam presne špecifikované kranské plemeno: „Exteriér: Stredne veľká včela s dlhými končatinami. Chitín je tmavý s častým výskytom kožovito zafarbených okrajov alebo celého prvého zadočkového článku. Ochlpenie je husté a krátke. Ochlpenie trúdov je šedé až hnedo-šedé. Ochlpené prúžky tergítov zadočku sú široké až veľmi široké. Dĺžka sošáku je 6,4 až 6,8 mm.“

ZALOŽENIE LÍNIE OD ZAČIATKU PO SÚČASNOŠŤ

Ako som vyššie spomínal, pochádzam zo včelárskej rodiny. Počas celého svojho včelárstva si otec robil zápisy o produkčných schop-

nostiach svojich včelstiev. Môj otec dlhé roky choval líniu Košičanka, ktorú zošľachtil Ján Bojtím z Dargova. Následne sme s otcom vykonávali výber a porovnávanie produkčných včelstiev na našich včelniciach. Toto sa dialo už dávno pred mojim príchodom do Martina. V čase keď som sa rozhodol naplno venovať plemenitbe a zošľachtovaniu „Fatry“, výber Košičanky som využil a zúročil pre obohatenie genómu miestnej včely.

Súbežne v tom období som absolvoval včelárske kurzy a konzultácie na Ústave včelárstva v Liptovskom Hrádku, kde ma už terajší kolegovia (vtedy lektori) nasmerovali akým smerom sa vydať. V tej dobe vďaka pomoci Ing. Jána Kopernického, CSc., sme spravili prvú insemináciu včelích matiek.

Jedno z izolovaných oplodňovacích stanovišť / J. Vasil

Ako základ bola použitá miestna včela z Turca, na ktorú sme pripárili trúdy z výberu línie Košičanka. Ja som v začiatkoch nevedel inseminovať, preto na túto odbornú činnosť bol oslovený práve doktor Kopernický. Následným rozchodom a sledovaním inseminovaných matiek som si vytipoval jedno včelstvo, ktoré malo dobré správanie vo všetkých mnou hodnotených kritériách.

S myšlienkou využitia a pre-tavenia do praxe všetkých lesníckych, včelárskych a poľovníckych skúseností, ktorými som v roku 2016 disponoval, som sa rozhodol zriadiť izolovanú oplodňovaciu stanicu. Po dlhom hľadaní vhodnej lokality, pri ktorej bola najzákladnejšou podmienkou pri zriaďovaní úplná priestorová izolácia umiestnených včelstiev.

IZOLOVANÁ OPLODŇOVACIA STANICA

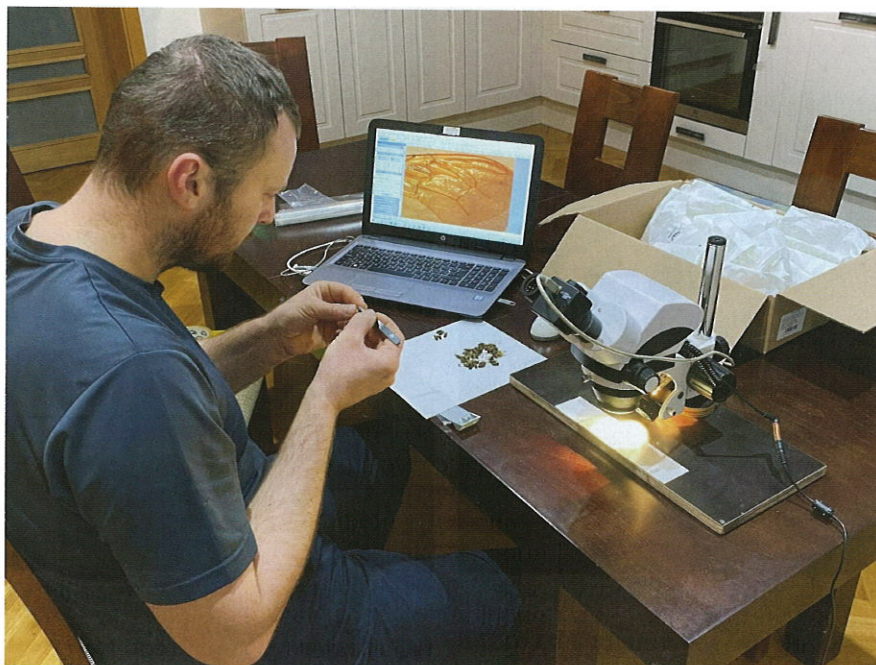
Izolovaná oplodňovacia stanica (ďalej len IOS) vznikla v Národnom parku Veľká Fatra v roku 2017 s povolením Ministerstva životného prostredia SR, vedenia Lesov SR š. p. OZ Sever a taktiež NP Veľká Fatra v lokalite, kde platí 4. stupeň ochrany prírody a zároveň hraničí s najvyšším stupňom. Je umiestnená na juhovýchodnom svahu lúky, v závere Gaderskej doliny, v nadmorskej výške 985 m. n. m. Lokalita sa nachádza na prelome dvoch lesných vegetačných stupňov: 5. jedľovo-bukový (od 500 do 1 000 m nadmorskej výšky) a 6. smrekovo-bukovo-jedľový (od 900 do 1 300 m nadmorskej výšky), čo charakterizuje, že sa tu už popri buku lesnom (*Fagus sylvatica*) vyskytuje

aj mohutná jedľa biela (*Abies alba*), miestami aj smrek (*Picea abies*). Jedľa je schopná prerásť buk a dožíva sa vyššieho veku. Pomiestne je v početnejšom zastupení javor horský (*Acer pseudoplatanus*) a javor mliečny (*Acer platanoides*). Na začiatku Gaderskej doliny máme umiestnené včelstvá na dvoch lokalitách, a to v počte 25 ks na stanovište. Tieto slúžia ako „krycia a nárazníková“ zóna voči trúdom a včelstvám iných včelárov. Izolovaná oplodňovacia stanica je vzdialená 19 km od už spomínaných „nárazníkových“ stanovišť.

Ako samotná terénna stanica slúži kovová klietka, v ktorej je umiestnené zvyčajne jedno trúdie – otcovské včelstvo. Toto je dlhodob sledované na kvalitatívne vlastnosti a znaky. Keďže včelárim na území s vysokou početnosťou medveďa hnedého a samotná oplodňovacia stanica leží blízko najväčšej migračnej trasy tejto našej najväčšej šelmy Slovenska, máme aplikovanú dvojitú ochranu samotných včelstiev. Prvá a zároveň nevyhnutná je robustná kovová klietka a druhou je elektrický ohradník.

Ďalší postup plemenitby bol nasledovný. Spomínaná a otestovaná inseminovaná včelia matka so svojím včelstvom bola vynesená na IOS, aby slúžila ako trúdie včelstvo a nositeľ génu po otcovskej strane. V tom istom čase a chovateľskej sezóne od inseminovanej včelej matky boli odchované aj dcéry – matky, ktoré som ponechal spáriť na IOS trúdmi toho istého včelstva. Táto plemenitba sa nazýva úzka príbuzenská plemenitba tzv. „Inbreeding“. Vykonáva sa za účelom pozdvižnutia a znásobenia génov, ktorými dané včelstvo disponuje a výsledok sa prejaví v následnej generácii.

Takýto plemenársky úkon bol začiatkom šľachtenia celej línie. V odbornej literatúre sa popisuje, že sa môže vykonať len 1-krát za plemenársku činnosť v línii a už nikdy viac. Sestry (včelie matky), ktoré sa rozkládli som pridal do včelstiev a následne pozoroval. Z 10 ks postupne včely vymenili 8 kusov a tie som vyradil z chovu. Z posledných dvoch zakladateľiek som vybral hodnotením najlepšiu a v tom pokračujem nepríbuzným párením dodnes.

Ján Vasil pri morfometrickej analýze / J. Vasil

V určitých etapách plemenárskej práce boli v chove použité trúdy aj iných vybraných zahraničných línii kranského plemena a to výlučne len s kladením dôrazu na zreteľ odovzdania výborných génov, ktoré posunú líniu na vyššiu úroveň.

Keďže plemenárska práca ma veľmi zaujíma, absolvoval som mnoho výučbových programov nielen na Slovensku, ale aj v Čechách, kde jedným z nich bol aj kurz inseminácie včelích matiek u Ing. Titěru. Samotná technická inseminácia je náročná a v mnohých prípadoch a častiach sveta nenahraditeľná pre plemenitbu. Čo je potrebné nielen

povedať, ale aj vedieť o technickej inseminácii, aby sa čitateľ vžil do roly technika vykonávajúceho technickú insemináciu včiel? K inseminácii sa používa čistá trúdia sperma bez prímiesí vody, hlienu, hemolymfy a výkalov. Veľmi veľký dôraz sa kladie na čistotu a sterilitu pracovného prostredia, aby sa sperma, popri prípade ostatné pracovné pomôcky, počas samotného procesu inseminácie nekontaminovali.

Najvhodnejší vek včelích matiek v deň inseminácie je 6-8 dní po vyliahnutí a trúdom pre dosiahnutie ich pohlavnej zrelosti minimálne 15. deň ich života. Je však potrebné

Prvá sezóna v prevádzke Ján a Ivana Vasilovci / archív J. Vasil

Prelarvuje celá rodina: vľavo J. Vasil', vpravo Ivana Vasil'ová / archív J. Vasil'

povedať, že so zreteľom na dĺžku života inseminovaných matiek je určitý nedostatok v tom, že niektoré včelstvá majú snahu tieto matky vymeniť. Aj keď technickú insemináciu vykonávam, na dosiahnutie želaného úspechu vplýva veľa premenných a je to hlavne činnosť, pri ktorej musí byť zaistená kontinuita všetkých operácií (t. j. chov trúdov, chov matiek, odber spermatu, samotná inseminácia). Veľmi dôležitá je sústredenosť a presnosť inseminačnej techniky.

PLEMENITBA A SELEKCIA VČELSTIEV

Chov včelích matiek prebie-

ha v horskom prostredí Národného parku Veľká Fatra, kde včelstvá zimujú v pomerne tvrdých klimatických podmienkach. Takéto stanovišťa a ich samotná mikroklima sami o sebe v priebehu každej zimy a jarých mesiacov preveria vhodnosť rozchovaného materiálu pre výber najvitálnejších včelstiev.

Horské stanovišťa sú rozmiestnené od 450-985 m. n. m počnúc lesom zmiešaným (bukový lesný vegetačný stupeň) až po hornú hranicu smrečín (smrekový lesný vegetačný stupeň). Výber a selekcia sa prevádza dlhodobo z celkového počtu

200 ks včelstiev. Z toho je 100 % matiek párených na izolovaných oplodňovacích stanovištiach alebo technicky inseminovaných. Selekcia na požadované kritéria je prevádzaná v náročnom horskom prostredí Národného parku Veľká Fatra. Šľachtenie na menované vlastnosti je vykonávané v spolupráci s Výskumným ústavom včelárstva v Liptovskom Hrádku a Združením chovateľov včelích matiek krajskej slovenskej včely.

Cieľom môjho plemenného chovu včiel je získať a udržať produktívne včelstvá s výbornými vlastnosťami. Vyžaduje si to veľa času, mravenčej práce. Selekcii a následný výber najvhodnejších včelstiev vykonávam počas celého roka, pričom si vediem podrobné záznamy. Na základe chovateľského cieľa, ktorý som si stanovil, vyberám včelstvá mierne, s rýchlym jarným rozvojom, výborným čistiacim pudom (hodnotené pomocou tzv. PIN-TEST-u), včelstvá vitálne, dobre prezimované, s nadpriemernými mednými výnosmi.

Výber vhodných včelstiev mám rozdelený na tri stupne. Prvým stupňom výberu prechádzajú včelstvá a mladé matky z predošlej sezóny – hodnotením zimovania a jarného rozvoja. Najdôležitejším selekčným termínom je 15. marec. Z chovu vyradím matky, ktoré k tomuto dátumu neobsadzujú minimálne sedem rámkov rámkovej miery „B“, keďže zastávam názor, že najistejšia znáška je práve tá jarná. Následne (druhý a tretí stupeň výberu) hodnotím všetky kvalitatívne vlastnosti nami vypracovanej metodiky, počas nasledujúcich dvoch rokov života matky:

J. Vasil' pre insemináciu matiek / archív J. Vasil'

VEDELI STE?

Líniová plemenitba je plemenársky postup, pri ktorom sa snažíme udržať príbuznosť medzi zakladateľom línie a jeho potomstvom v niekoľkých po sebe nasledujúcich generáciách. V líniovej plemenitbe sa používajú jedince, ktoré sú príbuzné jedným i viacerými spoločnými predkami a majú spoločné niektoré genetické znaky. Cieľom je zvýšenie podielu genotypu nadpriemerných vlastností jedinca u jeho potomstva.

1. **Medná úžitkovosť** (med, ktorý vytočíme počas sezóny na danom stanovišti v porovnaní s ostatnými včelstvami)
2. **Temperament** resp. miernosť (vyhodnocujeme viackrát počas sezóny, vzhľadom na zlé počasie poprípade bezznáškové obdobie). Táto vlastnosť výrazne ovplyvňuje rýchlosť ošetrovania včelstiev a pohodu včelára pri prehliadkach.
3. **Rozbiehavosť včiel** (sedenie včiel na plástoch pri prehliadke)
4. **Rojivosť** (rojový pud je základný rozmnožovací pud každého živočícha. Včela medonosná má schopnosť rojiť sa pevne zafixovanú vo svojich génoch v repertoári svojich stratégií, sú ale veľké rozdiely v jednotlivých včelstvách a celými populáciami, najmä v tom, za akých podmienok sa prejaví rojový pud a prepukne rojová nálada vo včelstve.)
5. **Hygienické správanie**, tzv. čistotu včiel považujeme za prirodzenú antiseptickú obranu línie proti chorobám plodu. Princípom PIN testov hygienického správania je usmrtenie kukiel (plodu vo fáze fialových očí), čím sa napodobňuje ich úhyn v dôsledku choroby. Mŕtvy a napaďnutý plod sa včely za bežných okolností snažia odstrániť. Jednotlivé včelstvá sa v rýchlosti a rozsahu odstraňovania nekrózneho a poškodeného plodu môžu výrazne odlišovať. Čím je hodnota nižšia tým viac ma včelstvo vyvinuté hygienické správanie a je schopné sa lepšie brániť tlaku infekčných chorôb. Taktiež hodnotíme aj čistotu úľového dna.
6. **Spríevodné vlastnosti** – obrana letáča, propolisovanie, atď.

VLASTNOSTI LÍNIE

Je to kranská včela, ktorá dobre zvláda zimné obdobie. Veľmi dobre zimuje a pokojne zvláda aj dlhé zimné obdobie – má málo zimných mŕtvoliek. V jarnom období má rýchly jarný rozvoj.

Miernosť Carnica Fatra / archív J. Vasil

Napredovanie a intenzita rozvoja je rovnocenná s ostatnými líniami včiel kranskej rasy. Včelstvá sú aj napriek priemerným rozlohám plodu početné. Veľmi dobre dokážu využívať jarné aj letné nektárové znášky, no najmä medovicové skoré aj neskoré znášky. Včelstvá majú nadpriemerne vyvinutý čuch a výborne využívajú každú drobnú znášku.

Pochádza z prostredia častého výskytu medovicových znášok, hlavne z ihličnatých porastov (jedľa a smrek). Početnosť si dokáže udržať aj pri nepriaznivých znáškových rokoch. Vo včelstvách sa matky dožívajú produkčného veku aj štyroch produkčných rokov, pričom v mednej produkcii vôbec nezaostávajú za včelstvami s mladšími matkami.

Je málo rojivá. V miernosti a sedení na plástoch dosahuje v priemere známku „3“ zo stupnice

(4–1). Veľmi dobre stavia nové dielo (aj na plastových rámkoch) a ochotne chová série materských buniek spôsobom chovu typu: pri matke. Má veľmi dobré vyvinutý čistiaci pud, hodinový priemer pri hygienickom teste sa pohybuje od 16 do 20 hodín. Včelstvá sú neustále selektované na vysoký čistiaci pud (skoré odstránenie mŕtveho a chorého plodu), miernosť a sedenie na plástoch.

Veľmi často prebieha vo včelstvách výmena včelích matiek tzv. tichou výmenou, čo je vzácny ukazovateľ a podporujem ho vo svojom výbere pre napredovanie línie. Ako prebieha rozchov včelích matiek na našich stanovištiach?

Po taxácii včelstiev, ktorá prebieha v chove k dátumu 15. 3. daného roka a zhodnotení výsledkov z minulých dvoch sezón, vyberiem trúdie včelstvo (známeho pôvodu niekoľkých generácií či po matkinej

POPIS A VLASTNOSTI LÍNIE CARNICA FATRA:

Orientačný a taxonometrický
prehľad:

Druh: včela medonosná
Poddruh (plemeno, rasa): kraniská
Ekotyp: Karpatský
Názov línie: Carnica Fatra - kraniská včela z pohoria Veľkej Fatry
Druh chovu: Šľachtiteľský chov
Uznanie chovu: 1. 2. 2025

alebo otcovskej strane), ktoré vyveziem na IOS. Tam následne vyveziem neoplodnené matky v oplodniakoch naplnených len robotnicami na párenie.

IOS SLUŽÍ NA RIADENÚ PLEMENITBU PRE INTERNÉ POTREBY CHOVU

Včelie matky pre rozmnožovanie a úžitkové chovy rozchovávame na oplodňovacích stanovištiach, ktoré sú izolované hlboko v doline. Tým nielen zabezpečujem, ale zároveň aj ručím veľmi vysokou kvalitou a čistotou chovu.

Zabezpečením izolovaných stanovišť predchádzam nežiaduce-
mu oploďneniu cudzími trúdmi. Táto priestorová izolácia plemenných včelstiev a ich trúdov je veľmi dôležitá pre šľachtiteľský cieľ a vlastnosti matiek, ktoré produkuje. Keďže sa mi darí úspešne eliminovať množstvo cudzích trúdov, majú naše matky vyrovnané a vyvážené vlastnosti.

Zľava: Dcéra Katka a syn Matej pri včelách / archív J. Vasil'

CF - opalitová značka, ktorú si dávam vyrábať na zákazku, aby bol na prvý pohľad rozpoznateľný pôvod včelích matiek / J. Vasil'

Matky rozchovávam v 4-rámkových oplodniakoch na rámkovej miere MINI-Plus a 5-rámkových plemenáčoch rámkovej miery „B“, kde majú dostatok priestoru pre dobré rozkladenie.

MÍLNIKY: HISTÓRIA, SÚČASNOSŤ A NAPREDOVANIE LÍNIE

Včelstvá v oblasti Turca máme s manželkou umiestnené na 9-tich stanovištiach pričom šesť z nich je úplne izolovaných, v nadmorskej výške 450 – 985 m. n. m. Chov matiek prebieha práve na spomínaných izolovaných stanovištiach, v horskom prostredí Veľkej Fatry.

V roku 2021 vznikla pracovná skupina v zastúpení mnou oslovených šiestich včelárov. Boli to ľudia, s ktorými som aj do tej doby úzko spolupracoval a spolupracujem dodnes. Prečo vlastne? Úlohou a cieľom všetkých členov je testovať sesterské včelie matky rovnakého genetického zdroja = včelie matky z IOS rovnakej plemennej kombinácie v rôznych terénnych podmienkach či nadmorských výškach Slovenska. Taktiež jej členovia majú rozdielne znáškové pomery, rozdielne rámkové miery, rozdielne pracovné úkony

a skúsenosti v rôznych častiach Slovenska. Jediná konštanta v tomto celom programe je, že všetci testujeme sesterské včelie matky, ktoré majú rovnakú genetickú základňu. Viem, že univerzálnu včelu nevytvoríme, ale môžeme sa k tomu aspoň priblížiť. Členovia pracovnej skupiny robia zápisy a vyhodnocujú správanie testovaných plemenných včelích matiek, ktoré používam ako nezaujatý podklad pre následnú šľachtiteľskú činnosť vo svojom chove.

Začiatkom roku 2024 vznikla úzka spolupráca môjho chovu a Národného parku Veľká Fatra, kde som nastúpil do pracovného pomeru ako včelár. Mojou úlohou je starať sa o včelstvá, ktoré sú 100-percentne zastúpené líniou Carnica Fatra na 13-tich stanovištiach v majetku Národného parku Veľká Fatra. Po plemenárskej stránke mám možnosť priestor pozorovať a hodnotiť viac ako tri stovky včelstiev zastúpených na lesných stanovištiach Národného parku Veľká Fatra. Samotné stanovištia sa nachádzajú vo viacerých dolinách Národného parku počnúc Ľubochňanskou dolinou cez Kantorskú, Gaderskú a Blatnickú dolinu. Plemenárske postupy vykonávam nie po jednotlivých stanovištiach, ale po dolinách Národného parku Veľká Fatra. Všetky vyššie spomínané stanovištia sú izolované.

ZÁVEROM

Pod chovom matiek si väčšina včelárov predstavuje bežné rozmnožovanie a liahnutie matiek. To je však len technická stránka chovu. Chov matiek musí byť cieľavedomou prácou, musí byť niečo viac ako len obyčajná obnova starých matiek vo včelstvách za mladé včelie matky. Pre mňa predstavuje cieľavedomú a hodnotiaco-mravenčiu prácu zameranú na rozmnožovanie z výberu nadpriemerných včelstiev vlastných a zdieľaných včelníc. Moje úsilie posledných rokov sa zameriava na

Izolované oplodňovacie stanovišťa vo Veľkej Fatre / J. Vasil'

zlepšovanie úžitkovosti včelstiev plemenárskym výberom vnútri chovu.

Chov predstavuje početnú skupinu zvierat/včelstiev rozličného stupňa príbuznosti s veľmi podobným dedičným založením (Karakoz, 1984). Hoci je známy mechanizmus dedičnosti, očakávané výsledky ani pri chove iných hospodárskych zvierat sa nie vždy jednoznačne dostavujú, hoci dbáme na kvalitu prostredia, výživy. V plemenárskej práci sa stále musíme snažiť o dosiahnutie dedičnej stálosti väčšieho počtu potomstva so zreteľom na sledovaný cieľ. Prítom musíme prihliadať na mnohé faktory pôsobiace na rozvoj a prenos dedičných vlôh. Stálosť vonkajšieho prostredia musí byť čo najviac zachovaná, aby potomstvo nebolo ovplyvnené a neboli spôsobené odchýlky. Ba naopak, aby sa ustálil chov v danej bioklimatickej oblasti.

Včela je dieťaťom slnka, ale napriek výborne technicky vyvinutej insemináčnej technike jej prirodzené párenie vo voľnom priestore je pre ňu najideálnejšie. Nielen IOS, ale všetky mnou vybudované izolované stanovišťa slúžia na cielenú a riadenú plemenitbu vzhľadom na účel šľachtenia pri zachovaní všetkých zákonitostí vyvinutých tisíckami rokov evolúcie včely medonosnej.

Čo môže byť lepšie pre včelu samotnú ako prirodzené párenie v jej pôvodnom prostredí? Avšak nami ovplyvnenými činiteľmi ako sú kvalitatívny výber geneticky najhodnotnejšieho včelstva vzhľadom na sledované znaky, priestorová izolácia trúdov, súzvuk týchto faktorov v danom čase na danej lokalite, kde matku oplodní len najlepší z najlepších... Odpoveď už asi poznáte sami...

POĎAKOVANIE

Aj touto cestou by som sa chcel poďakovať svojim rodičom za vedenie budovania vzťahu k prírode a včelárstvu, manželke a deťom nielen za mnohoročnú trpezlivosť. Tak tiež priateľom a všetkým blízkym za podporu v mojich včelárskych myš-

lienkových pochodoch, lebo schválenie šľachtiteľského chovu a línie je spoločným úspechom nielen vedomostí, skúseností, ale aj pochopenia celého môjho okolia pretaveného do praxe.

Osobitne by som sa chcel poďakovať Ing. Jánovi Kopernickému, CSc., ktorý je mojim mentorom v plemenitbe včiel a od samotného začiatku ma viedol a vedie svojimi radami či konzultáciami k dosiahnutiu nielen milníka uznania šľachtiteľského chovu, ale aj ďalšieho napredovania línie Carnica Fatra ďalej.

Ing. Ján Vasil'
Šľachtiteľský chov Carnica Fatra

Včelia farma Pčola prijíma objednávky

Web: www.vcelimed.sk

Email: info@vcelimed.sk

Tel: 0908 229 426

Včelie matky: rozmnožovací chov v uznávanom pokračovaní
kranská včela, kludné pre prácu
dobré medné výnosy, veľmi dobrý čistiaci pud

Cena 35€